

О. ВАСИЛЬ ЛАБА

ANNULLATO

МИТРОПОЛИТ
АНДРЕЙ
ШЕПТИЦЬКИЙ

ЙОГО ЖИТТЯ
І ЗАСЛУГИ

О. ВАСИЛЬ ЛАБА

МИТРОПОЛИТ
АНДРЕЙ
ШЕПТИЦЬКИЙ

ЙОГО ЖИТТЯ
І ЗАСЛУГИ

СВІЧАДО

ЛЮБЛИН 1990

diasporiana.org.ua

Передрук з видання
Українського Католицького Університету
ім св. Климентія Папи з 1965 року

Відповідальний редактор
Богдан Трояновський

Технічний редактор
Юлія Добошак

СВІЧАДО
ЛЮБЛИН 1990

Вступне слово

Зачинаю його так, як починав писати свою Євангелію апостол і євангеліст Лука: «Тому, що багато хто брався скласти оповідання про речі, які сповнилися між нами..., вирішив і я... списати їх за порядком» (Лука 1, 1-3). Досі появилося кілька життєписів Митрополита Андрея. Ще за життя Великого Митрополита такої життєпис склав о.д-р Йосиф Сліпий, «вивідавшись про все докладно» між членами родини та старими слугами родини Митрополита. Цей життєпис, якому завдячуємо подрібно збережені відомості про хлоп'ячий і молодечий вік Митрополита, був надрукований у кварталнику «Богословія». По смерті Митрополита, вже повні його життєписи складали автори на скитальщині (І. Б. у Бразилії; д-р Степан Баран і д-р Григорій Прокопчук у Німеччині, в німецькій мові; д-р Лонгін Цегельський у ЗДА; С. Уреуля Марія Схювер, ЧСВен., в голандській мові, о. К. Королевський у французькій мові, о. Постулятор Михайло Гринчишин, ЧНІ, в Канаді), а інші записували цінні частинні спогади про нього (напр. о. Жан, ЧСВВ, о. Мітрат Я. Перрідон, Володимир Дорошенко). Усі ті автори життєписів Митрополита, здебільша «самовидці», себто наочні свідки, намагалися зберегти події з

життя Митрополита, поки ще живуть ті, що їх пам'ятають.

Така спонука приневолила теж мене, одного зі самовидців, скласти короткий життєпис Великого Митрополита, мого Виховника. Святителя і довголітнього Ієрарха.

Малим гімназійним учнем я стояв в шпалерах шкільної молоді на святоюрському подвір'ї і перший раз у житті глядів на Митрополита Андрея, який тими шпалерами переходив на свою інтронізацію до Святоюрського храму. Від того часу я майже не розлучався з Великим Митрополитом. Як його богослов, а відтак священник, я часто з ним бачився і говорив. Пізніше, як крилошанин його Капітули і Святоюрський мешканець, я бачився з ним майже щодня. Востаннє я прощався з ним в літі 1944 р. перед моїм виїздом зі Львова, до якого наближалися советські війська.

Не було мені суджено віддати останню прислугу моєму Великому Виховникові і Зверхникові. Нехай же ця невіддана прислуга заступить мій скромний нарис його життєпису.

В пинішніх скитальських умовах, писання повного життєпису Митрополита Андрея є тільки, покищо, недосяжним благородним прагненням: далеко від творів самого Митрополита, далеко від матеріялів, що про нього говорять, далеко від багатьох людей, що могли б про нього неодне сказати.

Великий Митрополит закінчив своє життя «в запаху святости» і в авреолі найвищачинної постаті часів змагання українського народу за свою державність. Започаткований недавно канонізаційний процес, щоб Митрополита Андрея зарахувати до почоту Блаженних і Святих Христової Церкви, як теж вимога справедливости, щоб вислати його в альбом світлич мужів українського народу, наказують призбирувати до колосків все те, що він засівав на українській церковно-народній шві.

Повний життєпис Митрополита можна буде зладити не швидше, як щойно тоді, коли наголовок того життєпису буде звучати: «Життя св. Андрея, Великого Галицького Митрополита». Все, що про нього буде писане до того часу, не тільки причинки, які майбутній гагіограф збере в одну цілість. Я обмежуюся до того, щоб за порядком записати найголовніші події з життя Митрополита, і так немов тільки ткаю канву, на якій інші будуть мережати чесноти, ідеали і діла Великого Митрополита та увічнювати його у вдячній пам'яті українського народу. Мій скромний нарис життя Митрополита Андрея є тільки висловом моєї особистої особливійшої вдячности для нього: мого Виховника, Святителя і довголітнього Ісрарха.

Автор

I Боярський рід Шептицьких

Дух демократизму, що від закінчення першої світової війни став панівним у світі, поклав кінець не тільки старим династичним родам, царському в Росії і цісарському у Німеччині та Австрії, але слідом за ними, теж, тісно зв'язаним з династичними, шляхетським родам. В багатьох новостворених державах переведено земельну реформу, якою позбавлено шляхетські роди великих посілостей, що находилися у їхніх руках і були основою їхньої сили. В деяких державах законом заборонено навіть вживання шляхетських титулів, а в державах комуністичного устрою по шляхетських родах пропав слід. Шляхетство у нинішньому демократичному світі сталося пережитком. Але було б нешляхетно не сказати шляхетським родам, на їхньому відході з історичної арени, слова признання за те, що вони в ході довгих сторіч зробили для загальнонародської культури, для Церкви, для своїх держав і для своїх народів. Прикмурюючи очі на всі тіні шляхетського стану, можна б висказати побажання, щоб новоповстаюча шляхта, себто шляхта духа і шляхта гроша, брали собі приклад від шляхти крові.

Шляхетські роди (князі, графи, барони й інших місцевих назв шляхти) були верхівкою своїх сусільств, упривілейованою не лиш законами, але теж і химерною людською долею. Маючи з правни-

ла достаточне матеріяльне забезпечення з родових маєтностей чи з високих урядів, шляхетські роди були в спроможі виплекувати свої покоління. Достатнє матеріяльне забезпечення мало свій вплив на ментальність шляхти. Вона була себепевна, амбітна і куди більше сприйнятлива для високх ідей, чим люди з низів суспільства, затуркані злободенними журбами. Що шляхтич дідичив і легко набував, те все наділений талантом посплітний, мусів добувати тяжким трудом. Перед шляхтичем стояли отвором всі дороги і двері. Всоди він втішався пошанівком, а у володарів держав ще й особливішим довір'ям.

Починаючи від княжих часів, український шрид мав свою рідну шляхту. Були це бояри (княжі лучші люди), які на дворах князів, в держанних урядах і в княжому війську, займали чільні місця. Вони, і в покняжій добі, ще довгий час були вірними синами свого рідного народу. Коли ж Україна підпала під Польщу, шляхетську державу, заслужені українські роди, як ось князі Остржські, Сапіги, Сангушки, Чарториські, Вишневецькі багато інших, під впливом польських шкіл, в яких виховувалася їхня молодь, через товариство і родинне пов'язання з польськими шляхетськими родами, або ради ласк і користей, переходили у польський табір і не раз навіть ставалися ворогами свого рідного народу. Втрата власної шляхти є одною з тяжких історичних ран українського народу. Яке відмінне було б положення україн-

ського народу в австро-угорській монархії, коли б він був мав свою високу шляхту у противагу чисельній польській і мадярській шляхті, що мали премогутній вплив на цісарсько-королівському дворі. При ріднім українським народі залишилася усього лиш дрібна й убога т. зв. ходачкова шляхта. Та і на цю шляхту, що видала з себе багато духовної і світської інтелігенції, у тому українських Владик (Йова Борецького, Винницьких, Ортинського), зазіхали вороги «відродженої Польщі». Протегована урядом і очолювана польським військовим капеланом кс. Мйодонським акція організування української дрібної шляхти, мала в дійсності за ціль її винародовлення. Одним з українських шляхетських родів, що ще найдовше держався свого народу, був боярський рід Шептицьких.

Гніздом шляхетського роду Шептицьких були його маєтності в перемиському князівстві, коло Перемишля і Самбора, а між ними село Шептиці. Вже старовинні грамоти з XIII стор. згадують про Шептицьких, які були на службі перемиських князів. А коли в XIV ст. Польща зайняла Галичину, потвердила боярство роду Шептицьких, грамотою з 1469 р. Але під Польщею рід Шептицьких, відданий своєму народові і непокірний займанцеві, що господарив на українській землі на свій лад і хосен, відгягнувся від політичного життя і переставився на церковну і культурно-освітню службу своєму народові. Перемиський мечник Олександр

Шептицький оснував 1618 р. Василіянський монастир в Угерцях (самбірських), а 1620 р. заложив при ньому друкарню. Другу друкарню заложив в Уневі 1668 р. архимандрит тамошнього Василіянського монастиря, пізніший львівсько-кам'янецький Єпископ, Варлаам (Василь) Шептицький, гордий шляхтич, що в листі до коронного гетьмана, Адама Сенявського, писав: «Ми шляхта не від учора, ані з пічней ласки, але з давніх предків, зі заслуги війни і мира, так давні, як давна Русь і Христова віра на ній». Унівська друкарня була описля продана Василіянському монастиреві в Почасві. Основані Шептицькими друкарні напечатали багато цінних книг. Оба основники друкарень були освіченими людьми й авторами числених творів.

Шляхетський рід Шептицьких вславився в нашій церковній історії особливо тим, що видав зі себе, не рахуючи Митрополита Андрея, аж чотирьох визначних владик:

1) вже згадано Варлаама (Василя) Шептицького, Львівсько-Кам'янецького єпископа в рр. 1710-1715;

2) його безпосереднього наслідника на Львівсько-Кам'янецьким єпископським престолі в рр. 1715-1746, Атанасія (Антон) Шептицького, під кінець життя Київського митрополита, учасника Заміського Собору в 1720 р., що розпочав будову нового Святоюрського храму у Львові, дбав про освіту духовенства (в завіщанні залишив, велику

на той час суму, понад 100 000 золотих, на оснування Духовної Семінарії у Львові), дбав про народну освіту та переорганізував Василянський Чин;

3) Лева Шептицького, братанича Атанасія, Львівського єпископа і Київського митрополита в рр. 1749-1779.

Лев Шептицький, це предтеча великого Митрополита Андрея; на свій час — муж Провидіння для української Церкви і українського народу. В часі владцтва Лева Шептицького прилучено Галичину до Австрії (1772 р.). Розумний, у закордонних університетах в Римі і Парижі високо освічений Владика, зрозумів вагу тодішніх історичних подій. До Австрії, у якій якраз тоді впроваджувано важкі реформи, він віднісся з беззастережною прихильністю, в надії на те, що українському народові, прилучення Галичини до Австрії, принесе багато користей. На цісарському дворі він втішався великою пошаною і вдержував з ним постійний зв'язок. Вже в догаряючій Польщі, а опісля в соціально реформованій Австрії, Лев Шептицький вставлявся за кривдженням українським селянством, чим викликав негодування польської шляхти, яка обвинувачувала його в підбурюванні «хлопства проти панів». Як тільки Галичину прилучено до Австрії, він почав робити заходи, щоб відкрити українську Духовну Семінарію і ввести українські виклади на богословському і філософічному факультетах львівського університету;

4) Атанасія (Андрея) Шептицького, одночасного з Левом, Перемиського владика (в рр. 1762-1777).

Неодин з роду Шептицьких постригся в ченці у Василіянському Чині. Дехто з них займав у Чині уряд архимандрита, наприклад Варлаам був архимандритом Унівського, а Никифор архимандритом Лаврівського, монастирів.

Ще дід Митрополита Андрея. Петро (+1848 р.), вірно держався української Церкви і українського народу. Та, вкінці, і боярський рід Шептицьких, наділений в Австрії графським титулом, поглинула, піддержувана австрійським урядом, польська галицька шляхта. Батьки Митрополита Андрея вже почували себе поляками.

II

Хлоп'ячий і шкільний вік майбутнього Митрополита Андрея

Дня 29 липня 1865 р. народився в Прилбичах коло Яворова, в родині графа Івана Шептицького і Софії графині з роду Фредро, сині, третій з ряду її один з п'ятьох (в родині не було сестер), якому на хрещенні дано ім'я: Роман Марія Олександр. Народженого хлопця хрестили так, як хрестять усіх дітей, народжених в християнській родині. Та ніхто не передбачував того, що «багато радітимуть з його народження, бо він буде великий перед

Господом» (Лк. 1, 14-15) і... великий в українському народі, якого він був нащадком, тільки сповитим у чужі пеленки.

Іван гр. Шептицький був власником земельних посіlostей Прилбичі-Брухналь, яворівського повіту, і Дев'ятинки-Кологури, бібрецького повіту; довгі роки він був яворівським повітовим маршалком, послом до віденського парламенту і до галицького сойму. Це була загально поважана і дуже побожна людина. Своїх синів, оскільки вони не мали залишитися на земельних посіlostях, він бажав спрямувати на урядничу або військову кар'єру, які в австрійських державних умовах стояли їм отвором. Зокрема Романа Олександра, що вже в хлоп'ячому віці виявляв великі дарування, бажав він собі бачити на відповідному становищі в австрійській адміністраційній службі. Іван гр. Шептицький помер вдівцем коротко перед першою світовою війною, залишивши родинні земельні посіlostі своїм наймолодшим синам: Прилбичі-Брухналь Левові, а Дев'ятинки-Кологури Казимирові, пізнішому студитському ченцеві й ігуменові, архимандритові й екзархові Климентієві.

Софія гр. Шептицька, дружина Івана, дочка визначного польського письменника Олександра Фредри, була жінкою високих талантів і рідких духових прикмет та зразком християнської матері. По своєму батькові вона унаслідила літературний хист. Окрім цього вона була обдарована мистець-

ким замилюванням малярства, мала велике розуміння і зацікавлення для історичних пам'яток і їх запорадливо збирала. Талановита, благородна і дуже побожна мати, цілим серцем любила своїх синів і старалася переллати в їхні молоді душі все те, чим сповнена була її власна душа. Як старанно виховувала своїх синів в релігійно-моральному дусі, про те говорить хочби такий факт. При кінці 1872 р. посвячувано в Прибличах новозбудований дім графів Івана і Софії Шептицьких. З цієї нагоди гр. Софія Шептицька дала своїм синам по образочкові і на кожному з них написала слова: «Нехай мої діти пам'ятають, що єдиною молитвою їхньої матері в цьому дні було, щоб великим трудом збудований дім радше запався, чим будь-коли мав би в собі переховувати обиду Бога. Радше смерть, чим гріх — мої найдорожчі діти. Бог з вами!» Роман Олександр був першим і головним спадкоємцем великих духовних дібр своєї матері, зокрема її глибокої і щирої побожності.

Роман Олександр був дуже живим хлопцем. Він усім цікавився, все легко сприймав і засвоював. Вже на третьому році життя він знав короткі молитви, між ними одну з найкращих Богородичних молитов «Під Твою милість прибігасм», яка була уложена і дуже поширилася на церковному Сході, а яку його мати Софія залобки відмовляла. В батьківському домі в Прибличах дихав Роман Олександр виразно польською атмосферою. Розговірними мовами в родині були

польська і французька. По французькому говорив Митрополит Андрей так плинно і досконало, наче б це була його рідна мова, і часто з при звичаєння розмовляв він нею із братом Климентієм ще й на Святоюрській горі. В обох братів відроджувався тоді спомин з давніх хлоп'ячих літ. Канадійські французи подивляли досконале знання їхньої мови в Митрополита Андрея, як він нею говорив на Євхаристійному Конгресі в Монреалі 1910 р. і проповідував у церкві св. Йоахіма в Едмонтоні в 1923 р. Вони прямо не вірили своїм очам і вухам. Взагалі Митрополит Андрей був рідким мовознавцем. Він знав добре старовинні мови (латинську, грецьку, єврейську), і багато новітніх мов, а навіть відважувався говорити діалектами (віденським, гуцульським).

Але в батьківському домі малого Романа Олександра, ще живими були родинні традиції. Там жив дух славних предків родини, а довкруги дому гомоніла українська мова. Вся родина, бодай добре, розуміла українську мову та бувала часто на Богослужбах в українській церкві. І покійні славні предки зі стін у кімнатах родинного дому, і живе українське довкілля, промовляли до ніжної душі розсудливого хлопця: Повертайся до нас, бо ти є нашого українського роду!

Народну школу закінчив Роман Олександр в родинному домі, під кермою домашнього вчителя. На десятому році життя батьки вислали Романа Олександра, якнайстаранніше підготованого до

життя поза батьківським домом, на дальшу науку до Львова. У Львові закінчив Роман Олександр нижчу гімназію, як приватний учень. Вищу гімназію він закінчив уже, як звичайний і відмінний учень, у Кракові, склавши там іспит зрілості, теж відмінно, дня 11 червня 1883 р. При небуденних природних даруваннях, Роман Олександр був ще й дуже пильний; це забезпечувало йому між учнями-товаришами перше місце в класі.

Перед кожним абсолювентом середньої школи виникає питання: Що даліше, на яке звання рідатися і вишколюватися? 18-річний юнак є вже настільки розумний, що має свою думку, але справді розумний є він тоді, як у цю рідшальну хвилину вислухає думки і ради батьків. За розумною радою батька, щоб у майбутньому, немінуче для сина, військова служба не заваджала йому в дальших студіях, Роман Олександр зголосився до однорічної служби при австрійському полку уланів, що стояв тоді в Кракові. Цієї служби Роман Олександр не закінчив. Вона не тільки не відповідала його вдачі, але й не була для нього щаслива. Відбуваючи її, він занедужав на красуху (шкарлятину). Дня 22 червня 1884 р. його звільнено з військової служби, але ніколи в будучому не був він вільний від наслідків злосливої недуги. З неї розвинулося у нього сильне запалення суглобів, яке опісля перетворилося у хронічне і невилічимуе запалення жил і тяжко дошкулювало йому ціле життя.

В рр. 1883-1887 Роман Олександр покінчив правничі студії на університетах в Кракові й у Вроцлаві. У Вроцлаві він студював один рік (третій) право, при чому теж слухав викладів з богословії і славістики. Професор вроцлавського університету, д-р Леммер, один з найкращих знавців церковного права в цьому часі, називав Романа Олександра гр. Шептицького найкращим учнем, якого він мав у своєму житті. По трьох стислих іспитах (ригорозах) Роман Олександр гр. Шептицький промувався на доктора прав, на краківському університеті, дня 10 травня 1888 р. Блискуче закінчені правничі студії не дали д-рові Романові Шептицькому в його житті того становища, яке, як він знав, було задушевним бажанням його батька і на яке він повністю кваліфікувався. Але вони незвичайно допомагали йому опісля як церковному владниці, що мусів бути дослівно усім: адміністратором, фінансистом, політиком-дипломатом й оборонцем прав Церкви і народу, а не раз і себе самого.

III

Важливе рішення д-ра Романа Олександра графа Шептицького

Вже в часі гімназійних студій, в душі молодого Романа Олександра росла українська національна свідомість і ворушилася думка повер-

нутись до українського народу, з яким його рід розлучила історична недоля. Ту національну свідомість і думку повороту до українського народу закріпили у нього подорожі, які він відбував у часі своїх університетських студій. Він відвідав кілька галицьких Василіянських монастирів, при чому особливо цікавився залишеними пам'ятками по своїх славних предках. Найбільше тих пам'яток (актів, книжок і портретів) він знайшов в монастирі ОО. Василіян в Уневі, перемишлянського повіту, колишній літній резиденції Львівських владик, між ними і своїх предків. В 1886 р. він відбув свою першу подорож до св. Міста Риму. В Римі д-р Роман Шептицький був прийнятий на окремії аудієнції у тодішнього папи Лева XIII, якому розкрив своє бажання й постанову, вступити до українського монашого Чину ОО. Василіян. Папа, зворушений, обняв д-ра Романа і промовив до нього: «Мій сину, вибираєш найліпшу частину, яка не відбереться від тебе». Два роки пізніше, д-р Роман Олександр гр. Шептицький вдруге відвідав св. Місто і Святішого Отця, якому повторив свою постанову. Святіший Отець заохотив його витривати в цій постанові і поблагосоловив його на намічений ним шлях.

Осіною 1887 р., вже як правник з завершеними студіями, Роман Шептицький відбув подорож до Києва, щоб познайомитися з історичними пам'ятками колишньої української церковної і державної

столиці та з живучими у ній представниками українського культурного життя.

Рідким гостем з Галичини найбільше зацікавився і заопікувався Володимир Антонович, професор історії на Святоволодимирівському університеті, провідник київської української громади. Проф. Володимир Антонович багато розмовляв з Романом, показував йому важніші пам'ятки Києва і дав йому в подарунку свою книжку «Історичні пісні українського народу». Роман Шептицький і проф. Антонович були для себе взаємно ще з іншого огляду цікавими. Володимир Антонович теж походив із спольщеного українського шляхетського роду, і щойно за студентських часів перейшов в український табір і потягнув за собою інших молодих інтелігентів зі спольщених українських родин.

В серці України, Києві, рішення Романа Шептицького повернутися до українського народу і віддати себе йому на службу, стало невідкличним. Він почав його негайно переводити в діло.

З Києва поїхав Роман Шептицький до Москви, де оглянув церкви, музеї і галерії мистецтва. Там він познайомився з російським філософом, Володимиром Соловйовим, конвертитом на лоно Католицької Церкви, відомим мирянином-прихильником об'єднання Церков, Східньої і Західньої. І це знайомство було дуже цікаве, бо Роман Шептицький вже тоді носився з ідеєю працювати

для об'єднання Церков, і та ідея тяглася ниткою через ціле його життя.

Повернувшись додому, Роман повторив батькам свою заяву про те, що він рішився вступити до Василіянського Чину і посвятити себе на службу Богові. Батьки, хоч спершу неохоче, погодились з бажанням сина, добачуючи в цьому теж і Божу волю, вищу за батьківську. Його побожна мати передчула це в своєму ніжному серці ще тоді, як 9-річний Роман Олександр перший раз сповідався і приступав до першого св. Причастя. Зараз після того, вона описувала весь обряд графині Островській і закінчила той опис словами: «Я чую, що Бог хоче мати його своїм - в який спосіб, не знаю». До слів побожної матері можна ще додати: Вона зовсім не знала, на що Бог намітив собі її улюбленого сина і зовсім не знала, що Бог хоче мати своїм ще й другого, молодшого її сина Казимира.

IV

Роман Шептицький василіянським ченцем

В неділю, дня 28 травня 1888 р., графи Іван і Софія Шептицькі привезли свого 23-річного сина Романа Олександра до Василіянського монастиря в Добромилі, в якому тоді був новіціят Чину. Там вони власними руками і від щирого серця передали його настоятелям Чину на службу Господу

Богу. У своєму щоденнику гр. Софія Шептицька пише про мужа, який тяжче чим вона, погоджувався з рішенням сина, таке: «Його (батькова) жертва була хіба найчистіша; він завжди повторює, що нам тільки за те Богу дякувати, бо ми негідні такої дитини, та що він її віддає цілим серцем». Вістка про вступлення молодого графа Шептицького до українського Василянського Чину розійшлася по всій Галичині. Всі часописи писали про цю подію. Цей крок молодого польського графа різно коментовано. Та найкращим коментарем вступлення до українського монашого Чину графа Романа Шептицького був його пізніший життєвий шлях. Його крок був вільний від будь-яких земських розрахунків, чистий, як батьківські сльози на прощанні з сином, як душа сина, що мав тільки одно бажання: Служити Богові по його святій волі.

Якраз у тому часі, коли молодий гр. Шептицький вступав до Василянського Чину, відбувалася реформа Чину. Чин потребував реформи, бо у ньому була розхитана дисципліна, і він, тоді єдиний український Чин, не відповідав більше своїм завданням. Одначе те, що реформу Чину доречено Ісусівцям (Єзуїтам), надто ще ченцям-полякам, що лишили по собі в українському народі не найкращі спогади, викликало негодування і спротиви з українського боку. Правда, що до переводження реформи Василянського Чину краще були б надавалися ОО. Венедиктини, най-

старший чернечий чин Західньої Церкви, спільний своїм устроєм і монашим духом з Василіянським Чинем. Ісусівська реформа змінила цей устрій на централістичний, загально прийнятий в новіших західніх чинах. Василіянські монастирі, до того часу самоуправні, злучено у провінцію з протоігуменом у проводі. Пізніше, як постало більше провінцій, злучено всі провінції і підпроядковано їх одному протоархимандритові, що має осідок у Римі.

Та не дасться заперечити, що реформа, яку перевели Ісусівці, показала вже в найближчому часі спасенною для Василіянського Чину і корисною для української Церкви. Реформатори Чину не встрявали у василіянські звичаї і в обрядові справи, а обмежувалися до переустрою і дисциплінування Василіянського Чину. Реформа, правда, зривала зі східніми чернечими традиціями, але зате відроджувала занепадаючий Василіянський Чин. Про це найвимовніше засвідчує перше покоління зреформованого Чину, одно з найкращих в його історії. В українській церковно-народній історії залишаться назавжди пам'ятними такі імена заслужених василіянських ієромонахів того покоління, як: Шептицький, Ортинський, Філяс, Ткачук, Градюк, Лончина, Березовський, Калиш, Бурдяк, Мушкевич, і інші. Василіянський Чин по його зреформуванні, підняв живу місіонарську і видавничу діяльність. Василіянські ченці, обдаровані проповідники, їздили по місіях, а видавані

Чином популярні релігійні книжечки розходилися по всіх закутинах краю. Редагований ієромонахами Василіянського Чину релігійний часопис для народу «Місіонар» досягнув накладу 70.000. Час і його вимоги розсіяли початкове недовір'я в українському народі до довершеної реформи Василіянського Чину.

В монастирі, Роман Шептицький, як послушник-новик, опісля, як брат-схолястик, виконував зразково всі приписи чернечого уставу і накази настоятелів. Однаково, як і інші новики і брати, він охотно брався за всяку фізичну домашню роботу; usługовав по черзі другим ченцям і був для всіх будуючим прикладом побожності, покори і послуху.

На чернечих облечинах Роман Шептицький прийняв ім'я Андрей. Прийняв його за своїм другим (згл. третім) світським іменем Александер, бо в Василіянському Чині є звичай приймати таке чернече ім'я, що починається тою самою початковою буквою, якою починалося хресне ім'я. Чернече ім'я Андрей було провісним для майбутнього українського Великого Митрополита, з уваги на відому в українському народі збережену легенду, про св. Ап. Андрея Первозванного на київських горах.

По відбутті новіціяту, якого час настоятелі братові Андреєві скоротили, бо його покликання було аж надто наявне, він зложив перші обіти в Добромильському монастирі, а дня 13 серпня 1892

р. зложив торжественні чернечі обіти. Чернець, який їх складає, «вмирає для світу». Тому того дня брат Андрей написав на звичайному свистковій паперу, для зазначення марности земських дібр, своєму родові завіщання: «Зрікаюся на річ Конгрегації руського Чину св. Василя всіх реальних прав, у яких посідання я є і до яких можу колись набути титул».

Тиждень пізніше, дня 22 серпня 1892 р., брат Андрей прийняв ієрейські свячення з рук Перемиського єпископа, відомого історика української Церкви, д-ра Юліяна Пелеша. В цьому самому році він закінчив філософічні і богословські студії в колегії ОО. Ісусівців у Кракові, ступенями доктора філософії і св. Богословії.

Впродовж дальших сімох років монастирського життя, ієромонах Андрей Шептицький займав різні становища в Чині. В Добромильському монастирі він був магістром новиків, еклезіярхом (завідателем монастирської церкви), професором клясичних мов і вікарієм (заступником ігумена). В 1896 р. він був назначений ігуменом монастиря св. Онуфрія у Львові при Жовківській вулиці. Найшовшия в осередку національного життя галицьких українців і в середовищі ідейних та активних братів по Чину, ігумен Андрей Шептицький розпочав вперше позамонастирську діяльність, яка його широко спопуляризувала в колах усього українського громадянства. Він урухомив місіонерську працю Васи-

ліянських ієромонахів серед народу, в якій теж сам часто і радо брав участь. Народ горнувся навіть з дальших місцевостей на заповіджені місії, якими він проводив, щоб і послухати, і побачити, незвичайного своїм словом і своїм виглядом, місіонаря. Його ідеєю було оснувати друкарню і видавництво ОО. Василіян в Жовкві, та видавати для народу релігійний часопис «Місіонар» і популярні релігійні книжки. Ігумен Андрей Шептицький стрінувся теж у Львові вперше з українською інтелігенцією і з українською шкільною молоддю. Для одної і для другої він часто проповідував реколекції. Як комісар для справ жіночого Чину СС. Василіянок і жіночого Згромадження СС. Служебниць, ігумен Андрей Шептицький переводив корисні реформи одної і другої жіночої чернечої спільноти. Останнім монастирським становищем ієромонаха Андрея Шептицького була професура догматики у вищій богословській школі ОО. Василіян в Кристинополі. На цьому становищі і на 34-му році життя, Папа Лев XIII іменував його Станиславівським єпископом, дня 17 червня 1899 р.

Василіянський чернець Андрей Шептицький виходив з монастиря знову на світ, повністю підготований до владчої служби в українській Церкві, закріплений у її дусі і в національній свідомості та зорієнтований в потребах Церкви і народу. В своєму першому Пастирському листі, він представляє себе вірним Станиславівської

епархії, якою почав управляти, словами: «Я з діда-прадіда русин і полюбив нашу Церкву і наш святний обряд цілим серцем».

Говорилося тоді, що Папа Лев XIII зразу хотів назначити василіянського ченця Андрея Шептицького, якого перед роками благословив на поворотну дорогу до української Церкви, Галицьким митрополитом, бо митрополитичній престіл був якраз опорожнений по смерті Кардинала Сильвестра Сембратовича. Але при назначуванні владик мав голос теж австрійський монарх. Коли галицький намісник, Казимир гр. Бадені, інформатор монарха, вдався в політичні торги з Андреем Шептицьким, цей мав рішуче застерегтися: «На владичому престолі я не дам собою водити некомпетентним людям і не буду йти з ніким на якісь уступки». Львівським митрополитом став тоді Станіславівський єпископ Юліян Сас-Куїловський. Чернець Андрей Шептицький відбув на Станіславівському владичому престолі неначе свій другий новіціят, тим разом новіціят в умінні управляти епархією.

V

Андрей Шептицький Станіславівським єпископом

Станіславівську епархію було створено 1885 р. в цей спосіб, що з просторої Львівської архи-

епархії виділено півдедно-східний кут Галичини і Буковину. Як завжди, так і в цьому випадку, канонічною причиною поділу церковної одиниці було добро душ. При тодішніх недовідних комунікаційних умовах, вже сама адміністрація тих частин архієпархії, далеких від Львова, була дуже утруднена. В старих експедиційних книгах Львівської консисторії можна було знайти записки, що того і того дня кінний післанець виїхав, щоб доручити урядові письма південним деканатам. Тим трудніше було духовне охоплення далекої частини архієпархії. Не диво, що вона знайшлася в стані занедбання. Щоб його усунути, треба довшого часу і наполегливої праці.

Єпископ Андрей Шенгичський був третім з ряду владикою нової епархії. До часу його призначення на владичий престіл, вона проіснувала десять років і була щойно в стані розбудови. Під релігійно-моральним оглядом епархія так виглядала: Найбільш занедбаною була недоступна гуцульська Верховина; Покуття опанували радикальні елементи, ворожі Церкві і духовенству; на Буковині жила, в розсіянні між православною більшістю, горстка вірних.

Знаючи, що розбудова епархії і налагодження у ній нормальних умови, це не праця одиниці, а багатьох, молоденький Владика нової епархії почав думати про оснування окремої Духовної Семінарії в Станіславові, і виховання у ній добро-го та для потреб епархії вистачаючого духовен-

ства. Він закупив площу під будову Духовної Семінарії і оснував велику єпархіяльну бібліотеку, якій подарував 10.000 книжок. Духовна Семінарія і Богословський Ліцей в Станиславові, почали свою працю щойно в 1906/7 шкільному році.

Щоб краще зорієнтуватися в терені єпархії і познайомитися з вірними, Єпископ Андрей Шептицький почав з весню 1900 р. основну канонічну візитацію парохій, головно гуцульських і буковинських.

Візитація Гуцульщини Єпископом - легінем створила довкола нього легенду, що довго жила у пам'яті гуцулів. Єпископ був вже на Святоюрській горі, а вони ще розказували, як він об'їздив їхні гори на білому коні, служив по їхніх селах Богослужби, проповідував їм і розмовляв з ними, навіть у проповідях втягав їх в розмову, як старався говорити їхнім говором. В цьому говорі написав Єпископ Андрей Шептицький, окремих, дуже теплий Пастирський лист до гуцулів.

Вірні, вже в короткому часі, полюбили свого Владика, до якого мали в кожній порі доступ і в якого завжди знаходили для себе розраду і поміч. Один рік владичої служби в Станиславові молодого, здорового і рухливого та загально любленого Єпископа Андрея Шептицького, є наче ідилією у його житті, яке пізніше несло йому багато досвідів, тяжких терпінь і гірких розчарувань. Як Владика Андрей на початку 1901 р. відходив до

Львова на Галицький митрополичий престіл, Станиславів прощав його з великим жалем.

VI

Єпископ Андрей Шептицький Галицьким митрополитом

Єпископ Андрей Шептицький, був так на Станиславівському єпископському, як і на Львівському митрополичому, престолах, наслідником Юліяна Сас-Куїловського, який був праведною, але незаметною людиною, хіба лиш тим, що був надиханий польонофільським духом. Завдяки польським впливам, він став спершу Станиславівським єпископом, а згодом митрополитом. Він, колишній польський повстанець був між українцями залишком безповоротно минулих часів і контрастом до свого славного наслідника на владичих престолах. На Галицькому престолі він прожив дуже короткий час. По його смерті, Папа Лев XIII іменував дня 21 жовтня 1900 р. Львівським архієпископом і Галицьким митрополитом, восьмим з черги, Станиславівського єпископа Андрея Шептицького.

Дня 17 січня 1901 р. відбулася торжественна інтронізація новоіменованого Митрополита Андрея у Львівському архикатедральному храмі св. Юра, побудованому Львівськими владиками з його роду. І цим разом, митрополит Андрей Шептиць-

кній, у своїй привітальній промові з амвону, представив себе своїм вірним словами: «Коли я обіймаю становище руського Митрополита, то я ним хочу бути, і ним буду». Ці торжественно сказані слова, Митрополит Андрей Шептицький вірно додержав, до кінця свого життя.

Заява нового Митрополита зробила велике враження на вірних, з другого боку, немало вразила прихвних на торжестві краєвих достойників-поляків. Вони побачили, що Митрополит Андрей гр. Шептицький назавжди для них втрачений. В умовах тодішньої української дійсності, Галицький митрополит був найкращим українським церковним і народнім представником. Правда, його влада розтягалася тільки на три галицькі єпархії, а його вплив тільки на галицьку українську область та Митрополит Андрей зумів своїми прикметами і ділами здобути вплив на всі прошарки українського народу, без уваги на те, до якого віровизнання вони були приналежні, і де вони жили, за Збручем, за Карпатами, чи за океаном. Весь український народ визнав Митрополита Андрея Князем своєї Церкви і своїм духовним провідником. Праведник і патріот, бл. п. Петро Гебей, Ужгородсько-Мукачівський владика, вітаючи Митрополита Андрея на конференції українських єпископів у Львові в 1928 р., зворушив усіх до сліз, як тремтячим голосом промовив до Митрополита: «Ексцеленціє, Ви є наша слава, Ви є наше сонце!»

Довге, майже піввікове правління Великого Митрополита Андрея, припало якраз на час небувалних світових подій й переживань українського народу. Український народ вважав Митрополита Андрея мужем, якого Боже Провідіння післало йому в час його змагань, зразу за скромні автономні права, опісля за власну незалежну Українську Державу. Український народ ще раз змінив ім'я ченцеві-Митрополитові, назвавши його своїм Мойсеєм, покликаним на те, щоб його вивести з дому неволі на свободу. Митрополит Андрей, своєю всебічною і невсипущою працею, піднімав український народ до рівня зрілості і гідності бути самостійним державним народом. Він робив для українського народу те все, чого не міг зробити ніхто інший. Перед широким світом, мав український народ у величній особі Митрополита Шептицького, свого найкращого представника і речника.

Князь української Церкви і провідник українського народу. З цієї точки зору, треба розглядати заслуги Митрополита Андрея для українського народу.

Український народ записує ім'я Митрополита Андрея золотими буквами на свіжих сторінках своєї історії і гаряче бажає, та з тугою вичікує хвилини, коли ім'я Митрополита Андрея буде вписане в календар українських Святих, бо Князь його Церкви і його великий провідник був у продовж цілого свого життя зразковим Божим Слугою. /

VII

Митрополит Андрей - Князь української Церкви

Служба українській Церкві, була першим обов'язком Митрополита Андрея. До цієї служби кликав його Божий голос ще в ранніх роках його молодости. Ту службу накладав на нього уряд владики. Її наказувала глибокодумному владиці безспірна правда, що найкраще служить народові той, хто служить його Церкві, бо Церква має у собі щось спасаючого. Може ніде не виявилася ця правда такою наглядною, як в історії українського народу. Це ж знана і всіма визнана правда, що український народ пережив усі бурі, які перекочувалися понад його головою, **скриваючись** від них під криші своїх рідних церков. Коли Митрополит Андрей сів на Галицький митрополитичий престіл, - це було на початку нового року і нового сторіччя, - положення української Церкви в Галичині було задовільне, та не таке, щоб могло вдоволити молодого і ревного Митрополита. Бистре його око хотіло бачити свою провінцію квітучою, рівновартною західним церковним провінціям; з висоти Святоюрської гори воно завважувало деякі недоліки, яким треба було зарадити.

Галицька церковна провінція мала задовільне число добрих душпастирів, що були теж добрими народніми робітниками. Митрополит хотів мати не

тільки добре, але добірне духовенство. Від першої хвилини обняття митрополитування, він зацікавився львівською Духовною Семінарією, в якій тоді виховувалися богослови всіх трьох галицьких єпархій. У Львівській Духовній Семінарії бував Митрополит частим гостем, говорив з настоятелями, давав конференції питомцям, розмовляв з ними, і з ними, і з кожним з них зокрема, вишукував з-поміж них талановитих і готових виїхати на вищі студії до Риму, Відня, Інсбруку або Фрибургу в Швейцарії. Вже в першому десятиріччі Митрополит мав молодих, на західніх університетах вишколених, духовників, якими міг обсаджувати важніші місця в архієпархії. За весь час свого владичого правління Митрополит Андрей виховав бодай дві сотки духовників з вищою, західньо-європейською, заграничною освітою, переважно дипломованих і безженних. Це була резерва, з якої він міг добрати собі помічників, в управлінні архієпархії, (владик-помічників, радників, референтів), добрих настоятелів Духовної Семінарії, катихитів середніх шкіл, забезпечувати українські катедри на богословському факультеті львівського університету, а опісля, скласти колегію професорів Богословського факультету і Богословської Академії. Кількох з тих вихованків Митрополита стали владиками (Боцян, Будка, Яремко, Богачевський, Сліпий, Бучко, Борецький, Прашко). Кількох з них були відомими науковцями.

Два другі владники Галицької церковної провінції, пішли за прикладом свого Митрополита також в тому напрямку, бо потреби їхніх епархій були такі самі. Основані Митрополитом Андресом Богословське Наукове Товариство і Богословська Академія, яка мала всі вигляди на зрівняння її у правах з католицькими університетами, запевнювали, що рівень освіти українського духовенства буде даліше підноситися та відповідати рівневі освіти західньо-європейського духовенства. Богословське Наукове Товариство і Богословську Академію Митрополит Андрей щедро підпомагав не тільки грошем, але і книжками, які він запопадливо збирав, їх цинив, і дорожив навіть їх зверхнім виглядом. Тим, що хотіли науково працювати в богословській ділянці, була до розпорядження теж бібліотека Студіон у Львівській Студитській Лаврі, багата на російську і унійну богословську літературу, бібліотека і архів Митрополита, бібліотека і архіви Василіянських монастирів та львівські світські бібліотеки. Посіяне Великим Митрополитом зерно заповідало світле жнивю, було доволі охочих робітників.

Митрополит Андрей був першим ченцем у ряді Галицьких митрополитів. Всі його попередники походили з т. зв. білого духовенства. Замітне при цьому те, що якраз предок Митрополита Андрея, Львівський єпископ і Київський митрополит, Лев Шептицький, хоч сам був Василіянським ченцем, зламав дотогочасну традицію, за якою тільки

чернець міг бути владикою, і постарався, ще за свого життя, про назначення своїм наслідником на львівському єпископському престолі світського священника, Петра Білянського.

Перебираючи митрополичий престіл, Митрополит Андрей застав чернецтво в галицькій церковній провінції недостатнім, усього лиш один чоловічий Чин ОО. Василіян, один жіночий Чин СС. Василіянок і одне жіноче Згромадження СС. Служебниць; останнє - ще нове, в початковій стадії розвою. Чернечих, зокрема жіночих, покликань було в Галичині багато. Часто траплялося, що українські дівчата вступали до латинських монастирів. Побожному сільському хлопцеві, якщо він не мав якоїсь вивченої професії, тяжко було дістатися на братчика до Василіяньського монастиря. Три чернечі спільноти були завузькі, і занадто однородні, щоб помістити в собі більше число різnorodних покликань до чернечого життя. Дуже характерним явищем в Галичині було спонтанне виникнення різних гуртів побожних вірних, що тужили за чернечим життям, а не находили для себе місця в чернечих спільнотах. Такі гуртки були зав'язками Чину Братів Студитів, а опісля кількох жіночих Згромаджень: СС. Студиток, СС. св. Родини, СС. Йосафаток, СС. Йосифіток, СС. Мирнониць. Найскоріше й особливішим способом Митрополит Андрей заопікувався гуртком сільських хлопців з містечка Олеська і села Волтвина, які вже кілька років жили спільно у звичайній хаті

в Олеську на зразок чернечого життя. Він переселив їх до Львова і примістив у своїй віллі на Вульці; як їхнє число зросло, Митрополит купив для них хутір у Скнилові коло Львова. Там почалась організація Чину Братів Студитів за чернечим уставом св. Теодора Студита, з виразною метою, бути Чином наскрізь східнього типу. Для скнилівських ченців зладив Митрополит перший т. зв. Скнилівський Устав (Типікон), що його опісля спільно зі своїм братом, ігуменом Климентієм, переробив на П о в н и й У с т а в. Цей другий Устав затверджений Апостольським Престолом, є водночас дуже основним підручником чернечого життя на Сході. Вже в 1908 р. вдалося Митрополитові Андрееві вислати кількох братів Студитів до Боснії, де вони, в місцевості Каменіца, побудували монастир і церкву, та обслуговували тамтешніх українських поселенців до часу, поки югославська влада виселила неvigідних, як казалось, їм ченців назад до Галичини (в 1923 р.). Всі старання, щоб Бр. Студити залишилися в Боснії, остались безуспішними. Нічого не поміг і Василянський чернець, о. Йосафат Жан, що перейшов до Чину Бр. Студитів і виїхав до Боснії, бо бувши канадійським громадянином, сподівався, що зможе боронити студитську обитель. Літом 1923 р. Братів Студитів змушено опустити свою першу місійну станицю. Матірня Скнилівська Лавра Бр. Студитів обезлюднилась в часі першої світової війни. Одних братів покликано до воєнної служби,

інших, Богу духа винних, арештували малярські війська, і їх заслали до Талергофу. По війні цю станицю у Скнилові опущено, бо польський уряд викупив землю Лаври на розбудову скнилівського летунського майдану.

Рештки Бр. Студитів зібралися по першій світовій війні у двох монастирях: Львівському, при вул. Петра Скарги, і Унівському. Опісля Чин придбав ще монастирі в Кривчицях коло Львова, в Зарванці, в Дорі, на Лужках коло Перегінська й у Флоринці на Лемківщині. Чин Бр. Студитів, якого даліше керівництво й опіку доручив Митрополит своєму братові, ігуменові Климентієві, зростав кількістю (в 1939 р. мав 22 ієромонахів, 13 ієродияконів, 166 братів і 18 новиків), піднімався і розгортав незвичайно живу і корисну працю. Унівська Лавра, осередок Чину, виросла до справжнього великого збірного підприємства всякого ремесла: гарбарства, ткацтва, столярства, кошикарства, кравецтва і шевства. В Лаврі містилася теж школа іконопису й невелика друкарня. В Уневі і в Кривчицях коло Львова, Бр. Студити утримували хлоп'ячі сиротинці-захисти. Студитські ієромонахи почали в часі другої світової війни місійну працю за Сокальським кордоном, на Поліссі і Підляшші. Та друга світова війна вдарила по квітчому Чині Бр. Студитів, духовній дитині Митрополита Андрея, дошкульніше, ніж перша. Хоч Студитські монастирі були зразками трудящої людини, советська окупаційна влада не поща-

дила Чинну. Йому довелось ділити долю своєї Церкви, переслідуваної советською владою. При відвороті советських військ з Галичини в 1941 р. кількох студитських ієромонахів і братів понесли мученичу смерть з рук енкаведистів. По повороті советських військ до Галичини, за її другої і остаточної окупації, советська влада націоналізувала всі студитські монастирі й користується ними для своїх цілей. Студитських монахів, разом з ченцями інших спільнот і зі світськими священиками, які відмовилися перейти на московське православ'я, замкнено в концентраційному таборі, створеному таки із Студитського монастиря в Уневі; опісля вивезено всіх у далекі східні простори советського Союзу. Слідами перших студитських мучеників, пішли нові мученики й ісповідники Чинну, разом з його настоятелем, ігуменом Климентієм графом Шептицьким, що помер на засланні в 1952 р.

Тільки маленька горстка студитських ченців, біля 15 осіб, передісталася у вільний світ. Більшість їх живе сьогодні в Вудстак, в Канаді, та в Римі, поборює всі труднощі, щоб наново роздмухати у новий вогонь цю іскорку, яка ще не згасла по насильно, здавалося б, вже згашеному Чинні. Церква майже з правниа почитає основників чернечих чинів як Святих. Може в нашому церковному календарі, поміж вже почитаними Святими, як Володимир і Ольга, Кирило і Methodій, Антоній і Теодозій Печерські, Борис і Гліб, знайдеться ще

одна пара Святих, рідних братів, Андрея і Климентія, відновителів Чину Братів Студитів на українських землях...

В 1910 р. Митрополит Андрей, в дорозі на Євхаристійний Конгрес в Монтреалі, Канада, і в поворотній дорозі звідтам, затримувався довгий час в Бельгії. При цій нагоді він договорився з настоятелями бельгійської провінції Чину Найсв. Избавителя щодо створення східньої вітки їхнього Згромадження в Галичині. По докладних обміркуваннях цього задуму з одної і з другої сторони, настоятели Згромадження вислали до Галичини, осінню 1913 р., кількох своїх ієромонахів і доручили їм започаткувати східню вітку Чину Найсв. Избавителя. Хоч ОО. Редемптористи взялися за діло в дуже несприятливому часі, бо на передодні першої світової війни, все ж таки за 30 років, їхня праця увінчалася багатим успіхом. В 1939 р. Чин Найсв. Избавителя мав вже в Галичині чотири монастирі: в Збоїсках і Голоську коло Львова, в Станіславові (на Гірці) і в Тернополі, та один монастир на Волині, Ковлі. Виховано також одне українське чернече покоління; основано ювенат в Збоїсках, який забезпечував ріст Згромадження; розгорнено живу місію і примонастирську душпастирську працю. Чин Найсв. Избавителя видав зі себе чотирьох владик: Ісповідника Николая Чарнецького, Канадійського митрополита Максима Германюка, Кир Володимира Маланчука і Кир Михаїла Руснака. У вільному світі збереглася ціла

Канадійсько-Американська провінція українського Чину Найсв. Ізбавителя.

Бельгійські ОО. Редемптористи задумували теж оснувати східну вітку Сестер Найсв. Ізбавителя і поробили були приготування в цьому напрямі, але короткий час не дозволив їм здійснити в Галичині цей задум. Українські дівчата, що зголосились до Згромадження, відбувши новіціят в Бельгії, там і залишились.

Інші жіночі чернечі Згромадження, що постали в Галичині за благословенням Митрополита Андрея, втішаючись його опікою, розгорнули були дуже корисну працю: вели сиротинці (СС. Студитки мали їх чотири), діточі захоронки і садочки, швальні, та помагали селянам у польових роботах.

Чернечим спільнотам, що їх Митрополит застав у Галицькій церковній провінції, він теж присвячував багато уваги. Вони втішались його духовною опікою і матеріальною піддержкою. Чиніві ОО. Василіян Митрополит Андрей дарував у Львові, на Вульці, свій будинок з просторою площею, на якій було в пляні побудувати центральний дім провінції з новіціятом і зі школами Чину. Чиніві СС. Василіянок, Митрополит Андрей купив монастир у Львові при вул. Потоцького. В ньому приміщувався теж сиротинець, Дівоча Вчительська Семінарія та Дівочий Інститут. В двох других домах, при вулицях Длугоша і св. Марка, які Митрополит теж купив для СС.

Василіянок, містилися, крім чернечої обителі, Дівоча Гімназія і Дівочий Інститут. СС. Службеницям Владика допоміг у купні центрального дому Згромадження на Личакові, яким вони не втішалися довго, бо всього не цілий рік. З обох Чинів, св. Василя Вел. і Згромадження СС. Службениць, залишилося у вільному світі, в Канаді, ЗДА і Південній Америці, лише те, що в тих країнах розбудували вислані на місійну працю ченці і черниці, та їхні центральні дома в Римі. А все те, що залишилося на рідних землях, перестало існувати. Манастирі націоналізувала советська влада, а ченці і черниці розбрилися поодинці, якщо не погинули мучениками й ісповідниками Христа ради.

З чернечого квіття, яке так дбайливо плекав Великий Митрополит Андрей, на рідних землях не осталося й одного листочка. Остався по ньому тільки запах посвяти, з якою чернецтво служило Богу, народові і ближньому, та вдячний спогад по ньому у всіх тих, кого воно виховувало, доглядало, просвічувало і навчало.

Маючи потрібний людський апарат, вишколене та ревне духовенство і чернецтво, міг Митрополит Андрей вести плянову працю над релігійно-моральним усвідомленням і вихованням народу. Народ, що його Митрополит Андрей перебрав у свою Архипастирську опіку, був традиційно релігійний. Не було хати без святого образу-ікони, ні села без церкви. В неділі і святкові дні вірні

ходили на Богослужби навіть тоді, як вони були служені в сусідньому, часто далекому, селі. В часі Великого посту майже всі вірні виконували свій християнський обов'язок: приступали до св. Сповіді і Причастя, як це наказує церковна заповідь. Відпустові місця роїлися від прочан, що паломничали туди з дуже далеких сторін. Церковні пости зберігали вірні зі строгістю, яка переходила навіть поза вимоги заповіді. Моральність народу теж не давала причин до тривоги. Головний гріх села - пияцтво, був викорінений акцією тверезости, яку повели вже попередні Галицькі митрополити, зокрема Йосиф і Сильвестер Сембратовичі, за поміччю церковних «Братств тверезости», з повним розумінням, що ця акція була рятунком, щоб зберегти здоров'я душевне і тілесне, цілого народу. Але над цією, від дідів прадідів перейнятою, релігійністю, і моральністю народу нависли уже чорні хмари. Народ на очах убожів, попадав у нужду, яка не є приятелькою дбання про душу і чесноти. Залишений без опіки і без милосердя використовуваний, він почав шукати для себе кращої долі на чужині. Емігранти-поворотці зі зарібкової еміграції привозили зі собою з чужого поля заробітки, але одночасно і кукіль: релігійну байдужість або й ворожність, якої вони надихались у світі і в середовищі, релігійно байдужому або розхитаному. Та ще й іншими дорогами із закордону продиралися і серед інтелігенції поширювалися нездорові кличі, просто

або посередно звернені проти релігії. Великий Митрополит Андрей уже застав в Галичині загрозливі для Церкви ідеї, якими переймалася інтелігенція і молодь та які защеплювано простолюду. Осередком і дуже важкою, як церковною так і народною проблемою, була москвофільська агітація, поширювана і матеріально спомогана царським урядом. Основною її метою було ширити симпатії до православ'я між католицьким населенням Галичини. Небезпеки, які можна було передбачити, скривалися в загрозовому стані війни, вибух якої поволі наближався. Уже в перших роках своєї владичої служби Митрополит Андрей, тоді ще молодий і дужий, став об'їздити парохії своєї просторої архієпархії. При різних нагодах, як канонічні візитації, свячення церков, празники і відпусти, він являвся поміж вірними, залюбки сповідав, проповідував Боже слово і знайомився та говорив з вірними приватно. Митрополит мав надзвичайну пам'ять. Він запам'ятував кожного, з ким хоч би один раз говорив. В одному Пастирському листі він писав: «Переїжджаю від села до села, радше як місіонер-проповідник, ніж як єпископ». Чи то перебував він на Святоюрській горі, чи на відпочинку в Підлютім або в Уневі, ніколи не забував про своє вірне стадо. За час свого владичого правління, Митрополит Андрей написав до вірних більше сотні Пастирських листів і кільканадцять релігійних популярних книжечок. Не було в житті україн-

ського галицького народу ніодної важнішої події, яка не дала б Митрополитові Андрееві нагоди звернутися до вірних з батьківським поученням, напiмненням чи осторогою. Великий Митрополит звертався тоді до всіх верств народу, духовенства, мирян, освіченої верстви, шкільної молоді, проводу і простолюддя, до тих що залишалися на рідній землі і до тих, що її покидали. У своїх Посланнях він говорив не тільки про релігійно-моральні обов'язки вірних, але теж про їхні народні і громадянські обов'язки. Письма Митрополита надихані глибокою вірою в Бога і батьківською любов'ю до свого стада, яке прагне слів розради у своїх гірких переживаннях.

Проживаючи на Святюрській горі за своєю щоденною працею, Великий Митрополит Андрей полагоджував всі біжучі справи архиепархії, приймав і вислухував довгі ряди представників різних установ і приватних громадян, які товпилися в його почекальні не лише в авдієнційних днях, але і в інших днях не переставали видзвонювати до його палати, - та при цьому відбував засідання, конференції, полагоджував велику кореспонденцію, читав, займався науковою працею і багато та щиро молвився.

Накреслюючи у загальному нарисі церковну працю Митрополита Андрея, мимоволі насувається питання: Як йому вистарчало часу на те, щоб виконати самі тільки всі свої пастирські обов'язки, де бралось у нього стільки сили і дійсно

святої терпеливості, щоб довгими роками нести також і тягар дрібної та докучливої щоденної праці, і то ще й тоді, коли мусів терпіти важку, довголітню, виснажуючу недугу?

Коли б Митрополит Андрей не мав за собою ніяких інших заслуг, то вже тільки з уваги на те своє щоденне працюване життя, заслуговував би на ім'я «Святого буденного дня». Але Митрополит мав за собою небуденні заслуги, які виходять поза рамці його щоденних архипастирських обов'язків, їх не порушують, а домагаються, щоб Великого Митрополита визнано Святим у дослівному розумінні цього слова.

VIII

Митрополит Андрей - український Мойсей

Не все українське громадянство поставилося зразу з таким довір'ям до Митрополита Андрея, на яке він, вступаючи на Галицький митрополитичий престіл, заслуговував хочби тому, що вже мав за собою десяток років відданої праці для української Церкви і для українського народу. Ці вислови недовір'я відзивалися з усіх кутків. Митрополита Андрея посуджувано, що він не з переконання визнав себе українцем, але що він в українській Церкві шукає для себе кар'єри, а для свого шляхетського роду - слави. Куди більше кривдям було підозрівання Митрополита Андрея в тому,

що він, мовляв, на те визнав себе українцем, щоб служити польській справі - грати ролю відомої постаті з поеми польського поета А. Міцкевича, Конрада Валенрода. Коли Митрополит Андрей заходився поволі ліквідувати москвофільство, не зриваючи водночас зв'язків з москвофілами, згуртованими у двох їхніх львівських твердинях - Народному Домі і Ставропігії, та задержуючи етимологічний правопис в урядуванні Львівської консисторії, його посуджувано навіть про симпатії до москвофільства. Всі ті вияви недовір'я боліли, але не знеохочували Митрополита. Митрополит Андрей держався євангельської засади: Благословіть тих, що вас лихословлять! Своєю благородністю і великодушністю, простимістю і ввічливістю, він досягав більше, як обороною.

Усі свідомі українці, побачивши простолінійну і послідовну працю Митрополита Андрея для українського народу, відкинули всякий сумнів і вважали Митрополита не тільки щирим українцем, але духовим провідником українського народу - українським Мойсеєм. Навіть люди, що не ставилися прихильно до Церкви, ставилися до Митрополита Андрея з найбільшою пошаною за його народню і культурну працю, та за його незвичайну людяність. Вже по короткому часі владичого володіння Митрополит був в очах усіх українців визначною і велічною постаттю. Митрополит Андрей засідав на Галицькому престолі 44 роки. Та які це були роки, так у його церковній

провінції, як і в цілому світі! Початкові були погодні. Великий Божий сівач засівав зерно на своїй ниві і обіцяв собі великий збір. За тими погідними роками прийшли захмарені і бурхливі воєнні роки, що спинювали працю та скреслювали надії Митрополита і його стада. Митрополитові довелось навіть часово розстатися зі своїм стадом.

Перші роки свого владичого володіння Митрополит Андрей присвятив на те, щоб ознайомитися з тереном і народом своєї області та зарадити потребам, які його бистре око легко добачувало. До цих початкових років, присвячених своїй архієпархії і пастві, можна зарахувати прощу до Св. Землі, яку Митрополит Андрей, зорганізував і відбув з около 600 паломниками в 1906 р. До Св. Землі їхав Митрополит Андрей щоб там вимолити для рідної землі Божої благодаті, колись передвщеної Первозванним Хрестовим Апостолом Андресм.

Як евангельський пастир, Митрополит Андрей дбав не тільки про своє стадо на рідній землі, але теж шукав ягнят, що відбивалися від стада, покидали рідну землю і на чужині скиталися серед небезпек для їхніх душ, залишившись без проводу і опіки. Перепискою з Апостольською Столицею та з церковними і державними чинниками місць, як теж і окремими поїздками, митрополит Андрей осягнув те, що в Бремен, в Німеччині, була створена українська-католицька душпастирська стани-

ця; в Боснії створено українсько-католицький Апостольський Вікаріят, а в 1907 р. створено в ЗДА українсько-католицьке Єпископство. Першим заморським єпископом був, на пропозицію Митрополита Андрея, назначений його собрат по Чину, Сотер Лебідь-Ортинський, ЧСВВ. Перший український заморський владика, Кир Сотер Ортинський, був нащадком дрібної самбірської шляхти. Свідомий свого власного достоїнства, як єпископа української Церкви, захоплюючий своїм зовнішнім виглядом, блискучий проповідник і гарячий патріот, мусів щойно виборювати собі права дійсного владика, бо ерекційна булла робила його упокорююче залежним від місцевих латинських ієрархів. Знову ж назначений для Канади в 1912 р. український католицький єпископ, Никита Будка, зразу дістав уже всі права дійсного владика, незалежного від місцевої латинської ієрархії. На жаль, єпископа Кир Сотера свої вірні недоцінювали. Він помер передчасною смертю.

В 1910 р. Митрополит Андрей вибрався перший раз за море до Канади, на світовий Євхаристійний Конгрес у Монреалі. Ця перша поїздка Митрополита за море мала ще й другу ціль. Митрополит Андрей хотів ближче приглянутися життю переселенців і пізнати їхні потреби. Переселенці вітали його всюди дуже щиро, десятками миль приїздили на місце, де він являвся. Чужинці, зокрема французи, захоплювалися Митрополитом, його особою і його проповідями у прекрасній французькій мові.

Кількох молодих французьких священників, між ними О. Йосафат Жан, відомий і до нині вірний приятель українців, зголосився у Митрополита на службу українським переселенцям у Канаді.

Поїздка Митрополита Андрія до Канади і його «Звернення до Канадійського єпископату в українській справі», написане у двох мовах 1911 р., прискіпили призначення окремого владки для канадійських українців в особі Єпископа Никити Будки, ревного і доброго пастиря. Перший український катол. єпископ у Канаді був ще більше недоцінений, як перший єпископ в ЗДА.

Молодий і мужній Митрополит їздив всюди, де тільки цього вимагали справи українського народу, які він старався якнайкорисніше полегочувати. Довелося йому також зазнати долі св. Ап. Петра: «... простягнеш свої руки і другий підпереже тебе й поведе куди ти не схочеш» (Ів. 21, 18).

1914 р. спалахнула перша світова війна. По цілій галицькій землі понеслася загальна тривога від голосу церковних дзвонів: що відзивалися у нічну пору і кликали обов'язаних на воєнну службу, - розлучуючи, декого назавжди, з рідними місцями і з родинами, та від перших гарматніх грюкотів, що доходили з воєнного фронту. Митрополита опанувала ще окрема тривога, інакша і важніша від тої загальної. Що буде з Українською Катол. Церквою, що буде з народнім життям, яке так буйно розвинулося в Галичині,

коли її заллють царські війська; яка буде майбутність, коли царська Росія вийде переможно з війни і прилучить Галичину до своєї імперії? Ця подвійна загорода затривожила Митрополита ще більше, як почався відворот австрійських військ. Наступаючі царські війська вступили тріумфально до Львова, а вслід за ними появился у Львові царське чиновництво і православне духовенство. Тривога Митрополита досягла верха і краю, коли Холмський православний єпископ Євлогій, присланий до Галичини, щоб очолювати пропаганду за переведенням галицьких українців-католиків до московської православної Церкви, видав пастирський лист, в якому закликав духовенство і вірних до переходу на православ'я. Православне духовенство перебрало деякі католицькі церкви, а за інші розпочалася боротьба. Митрополит не міг мовчки приглядатися явному ворожому наступові на його Церкву. Хоч загал вірних не піддавався і боронився перед кожною спробою насильства, Митрополит виступив мужньо в обороні Церкви, чим підбадьорив загал своїх вірних.

Зараз найближчої неділі, коли царські війська здобули Львів, дня 6 пересня 1914 р., Митрополит виголосив в церкві Успення Пречистої Діви Марії (т. зв. Волоській) проповідь, в якій закликав народ, щоб він вірно держався своєї Церкви, і заявляв, що він сам готовий на всяку жертву за неї. Московську православну Церкву він, зовсім

одверто, називав у своїй проповіді «казьонною», спертою на світській царській владі.

За цей мужній виступ, гостро заатакувала Митрополита москофільська преса «Прикарпатська Русь», а царська влада ув'язнила його дня 18 вересня та вивезла в глиб Росії, спершу до Києва, звідтам до Нижнього Новгорода, опісля до Курська, а після двох років, до Суздаля над Клязмою. В Суздалі проживав Митрополит у тісній і темній келії Єфимівської монастирської в'язниці. Йому не вільно було без дозволу простацького ігумена з ніким говорити, до нікого писати, чи навіть ходити на Богослужби до монастирської молитовниці. Все ж таки через добрих людей, що співчували Митрополитові, він вдержував зв'язки зі своїми приятелями і поклонниками на світі. В'язничні умови життя тяжко відбилися на здоров'ю Митрополита.

Ув'язнення Митрополита і перекидування його з в'язниці до в'язниці, викликало голосні протести у воюючих і нейтральних країнах. Підняті спроби, виміняти Митрополита в дипломатичній дорозі, були безуспішні. Під натиском російського ліберального громадянства, царська влада пішла тільки на уступки в тому, що звільнила його з жахливої в'язниці в Суздалі та дозволила йому, жити у приватному домі в Ярославі над Волгою.

В Ярославі застала Митрополита березнева революція з 1917 р. За вставленням українців, голова Тимчасового російського уряду, Керен-

ський, окремим письмом звільнив Митрополита. Тодішні революційні умовини в російській імперії, затримали Митрополита ще якнісь час у її межах. Денебудь він показався, всюди і всі, без різниці віровизнання і народної приналежності, зустрічали його як героя-страждальця, зокрема в обох столицях нових федеративних республік, в Петрограді і в Києві.

Великий Митрополит відвідав видатних тодішніх діячів; в Петрограді він назначив екзархом для росіян католиків студитського ченця о. Леоніда Фіодорова, в Києві екзархом для українців католиків назначив о. шамбеляна Михайла Цегельського.

Поворот Митрополита з царської тюрми був його тріумфальним походом. В столицних містах західних держав. Стокгольмі, Берліні, а найторжественніше у Відні, українські місцеві кольонії і представники місцевої влади (у Відні теж архикнязь Вільгельм - представник цісарського двора), оваційно вітали Великого Митрополита. На його честь служено Богослужби і влаштуовано святочні академії та концерти. Европейська преса розписувалася широко про Великого Митрополита. Старання Митрополита дістатися до Риму і скласти звіт Святішому Отцеві Венедиктові XV були безуспішні, бо італійський уряд не дав Митрополитові, як австрійському громадяншинові, дозволу на в'їзд до Італії, що була на военній стопі з Австрією.

Особливо сердечне було привітання Митрополита на рідній землі, тяжко діткненій воєнними діями. На залізничному шляху від Ярослава над Сяном аж по Львів, станція за станцією, процесії з поблизьких сіл вітали свого Князя Церкви гримкими окликами «Слава!». На залізничній станції у Львові з'явилося майже все українське населення Львова і провело свого, три роки небаченого, Митрополита до Архикатедрального храму св. Юра.

Годі було недоглянути Божого нальця у тому, що Митрополит знову засідав на свій Владичий престіл саме в тому часі, коли цар, з якого наказу він був ув'язнений, опускав свій царський престіл і сам опинився у в'язниці. Годі теж було не добачувати якогось вищого Божого зарядження у самому факті, що Митрополит кинений у царську в'язницю, карався у ній три роки і з тріумфом повертався з неї додому. Про свою відбуту в'язницю Митрополит міг сказати те, що св. Ап. Павло писав про свою відбуту в'язницю в Римі: «і більшість братів у Господі, яким мої кайдани додали сміливости, ще більше набрали відваги безстрашно голосити Боже слово» (Филип. 1, 14). Митрополит-герой здобув собі беззастережне довір'я, прихильність, любов усього українського народу, а за кордоном здобув собі популярність і постійно та завзято популяризував українську справу у такій мірі, як у тому воєнному і вирішальному часі краще бути не могло. У відплату за проведені в темних келіях в'язниць дні і роки, Митро-

политові заблиснуло ясне проміння його задуше-
вих мрій і надій, побачити весь український народ
вільним та об'єднаним, як державно так і
церковно.

Митрополит Андрей повернувся до Львова дня
10 вересня 1917 р. Він підупав на здоров'ю,
помітно постарівся, але душевно залишився
бодрий і юний, яким і був раніш. На Святоюрській
горі він розпочав свою щоденну владичу працю,
стосовану до воєнних умовин і ходу воєнних дій. В
цьому часі треба було оглядатися обабіч, на захід,
де змагання австрійських і німецьких військ з
військами антант добігло кінця, і на схід, де по
розвалі царської імперії зчинилася суматоха, в яку
була втягнена теж Східна Україна.

Успішно і без проливу крові доконанням пере-
воротом 1 листопада 1918 р. та проголошенням
ЗУНР, про що Великому Митрополитові, як
членові Національної Ради, зголошувала окрема
старшинська делегація, він не радів довго. Вже
дня 3 листопада 1918 р. озброєні відділи поль-
ського спротиву зайняли Святоюрську гору.
Митрополит був інтернований і відмежований від
архидієцезії, що залишилася в українській воєнній
смузі. Під вікнами митрополичої палати заграли
польські скоростріли і гармати. Митрополит став
удруге в'язнем у власній палаті, якої зразу не міг
опускати, бо був у ній інтернований, а опісля
якнісь час ще не опускав, щоб не паразити себе на
зневагу. До Митрополита доходили, одна за одною,

самі сумні вістки із тодішньої страсної дороги українського народу. Він знову зайнявся своєю владичною працею та передумуванням назріваючих труднощів, що горами підіймалися у його передбачливій голові. В єдиній молитві він находив для себе розраду, а для Церкви і народу рятунок.

Літом 1921 р. Митрополит вибрався в подорож до Риму, бо тільки на таку урядову подорож закордон він міг дістати дозвіл польської окупаційної влади. Ця подорож Митрополита була рахована на довгий час і закросна на ширшу міру. Митрополит не тільки що склав свій перший точний повосинні звіт тодішньому Святішому Отцеві Венедиктові XV, в якого втішався великою пошаною і прихильністю, але зв'язався безпосередньо з галицьким еміграційним урядом та, по порозумінні з ним, об'їхав західні європейські столиці, де в розмовах із впливовими державними мужами обороняв право Галичини на її незалежність. Рівночасно Митрополит виголошував у Голляндії, в Бельгії і Франції конференції церковного характеру, яких ціллю було оживити на заході унійний рух. Вислідом цього було оснування в Голляндії Апостоляту З'єднання Східних Церков, що в рр. 1948-1950 своїми коштами удержував Українську Католическу Духовну Семінарію на чужині, та створення східньої вітки ОО. Венедиктинів в Бельгії, спершу в Аме, опісля в Шевтонь.

Осінно 1921 р. Митрополит Андрей виїхав до США, де знову мав розмови з американськими державними мужами в справах признання Галичнині самостійності та матеріальної допомоги для неї, з уваги на її знищення війною. Об'їхавши ще й Південну Америку, Митрополит постунив до Риму, щоб скласти звіт про церковне положення українського католического поселення за морем, і вибрався у поворотну дорогу до Галичини, в якій поляки вже тоді господарили так, як у частині своєї держави.

На чесько-польському кордоні поляки арештували Митрополита, перетягли відчеплений залізничний вагон, у якому він їхав, в Познаньщину, та задумували поставити його під суд і більше не допустити до Львова. Але зорієнтувавшись, що вони не мають права судити Митрополита, який не був ще тоді польським громадянином, і передбачуючи, що в'язнення і судження Митрополита зробить погане враження за кордоном, тим більше, що Апостольська Столиця зразу ж запротестувала на таке безправне придержання, вони звільнили Владика. В літі 1923 р. Митрополит повернувся до Галичини, яка вже від півроку (15-го березня) була віддана рішенням Ради амбасадорів у Парижі на поталу Польщі.

З того часу Митрополит Андрей бував уже за границею тільки на 5-му Унійному Конгресі в Велеграді (був його председником) і на Єпископських конференціях у Римі. Хронічна недуга, що примусила його ходити на милицях, а опісля

(1930 р.) прикувала його до крісла, не дозволяла йому більше пускатись у дальшу дорогу. У злиденному часі польського володіння в Галичині, Митрополит зосередив всю увагу і працю на розбудову церковного і народного життя у тих гнітучих рамцях, в яких знайшлися український народ, українська Церква і він сам.

Треба було б хіба писати п'ять Мойсеевих книг з їхніми проречистими заголовками: Книга буття, Книга виходу (з неволі), Книга чисел, щоб перелічити діла Великого Митрополита для українського народу у тих тяжких часах, як він, світом і людьми опущений, змагався за те, щоб його нація могла стати повновартним, вільним і самостійним народом.

Про всебічну працю Митрополита для українського народу, церковну, національну, культурну, економічну і філантропійну, можна сміливо сказати: Не було української людини, яка не користувалася б, безпосередньо, чи бодай посередньо, ділами Великого Митрополита; не було української установи, яка постала б і діяла б без підтримки Митрополита. Великий Митрополит робив для українського народу те, чого не міг зробити ніхто інший. Він один мав усі дані бути провідником народу - і ним був.

ІХ

Той, хто молиться за своїх братів

Осінно 1939 р. спалахнула друга світова війна. Війна завжди несе зі собою страхіття. Але український народ, у якого страхіття не припинювалися й у мирному часі, зустрічав нову війну з надією, що хто не має нічого до втрати, може тільки скористати. Блискавичні успіхи німецької зброї, під якої ударами польська держава розлетілась упродовж двох тижнів, осліпили очі багатьох українців, мало що не задурених вірою, наче б то німці вели на сході війну для створення української держави.

Німці поки що зупинилися на сході, і, залишаючись у союзному відношенні до советів, відмежувались від них т. зв. кордоном спільних інтегресів, що пробігав рікою Сяном. Східна Галичина опинилася під советською владою. Значна кількість української інтелігенції, залякана новим ладом, якій советська влада взялася переводити в Галиччині, переселилася за Сян, щоб і себе рятувати і служити народній справі.

В часі першої окупації, советська влада «освоювала» Галиччину ще досить обережно. Зокрема, вона обережно поводитися з Церквою, бо не хотіла дразнити релігійних почувань народу. Натомість вона його обдурювала своєю пронагандою, мовляв, вона його освободила. Жертвою закону про націоналізування державного та приватного майна, впали теж церковні і монастирські

добра. Церковною власністю залишилися тільки Божі храми, безсердечно обвантажені високими державними податками й оплатами. Одначе советська влада не торкала Великого Митрополита, ані Української Католицької Церкви як цілості, ні церковних Богослужб, бо не почувалась певною, чи залишиться в Західній Україні. Всюди віяло духом ворожим для Церкви і релігії, але авторитет Митрополита та постава духовенства і вірних, не дозволяла советській владі вдарити приступом на Церкву і релігію. В умовинах, де «і силач Геракль нічого не вдіє», віч-на-віч з брутальною фізичною силою, Митрополит старався омшати зудару з державною советською владою, добре йому знаною з її безоглядних метод. Зате безсторонньо і неуступчиво він взявся боронити zagrożену безбожницькою пропагандою віру. Всю свою увагу і працю Митрополит зосередив на дійсність, яка тоді заіснувала.

Постійні синодальні наради з духовенством, часті Пастирські листи наскрізь релігійного змісту, поширювані поміж вірних у відбитках відписах, Духовна Семінарія, чинна в забудованнях св. Юра, передумування над способами катихизування молоді, затроюваної безбожницькою пропагандою в школах, шукання можливостей як обслуговувати хворих по лікарнях і вивезених поза кордони Галичини - це все було журбою Митрополита впродовж 22 місяців першої советської окупації Галичини.

Завжди по княжому щедрий, таким і залишився Митрополит у згаданому часі советського управління Галичиною.

Великому Митрополитові, що опинився без засобів життя, вірні, не зважаючи на небезпеку для себе, доставляли зі сіл харчі. Митрополит розділював їх між духовників і світських громадян, живих у великому місті на нужденні приділи.

Все населення Галичини очікувало якоїсь зміни і звільнення від «освободителів». Багато не дочекалося того, бо около 250.000 душ советська влада вивезла насильно у глиб Росії, або в часі відходу вимордувала по в'язницях. Ті, що дочекалися зміни, гірко в ній розчарувалися.

Сподівання на краще з приходом німців, яких українське населення привітало як справжніх визволителів, захиталося вже в перших днях зайняття ними Галичини. Молодий український політичний провід проголосив дня 30 червня 1941 р. незалежність України і її тимчасову владу. Митрополит Андрей окремим писемом благословив чин проводу і членів влади. Думками він ширяв на Східну Україну, яку німці легко завоювали, бо вояки советської армії, зламані на душі, масово здавалися в полон. Митрополит лелієв думку про самостійну українську Державу і про об'єднану українську Церкву.

Тимчасом німці почали господарити на українських землях в дистрикті Галичина і в державному комісаріаті України, як на просторі, якни вони

здобули для себе самих. Їхнє трирічне господарювання на українських зем'ях небагато різнилося від господарювання на них советської влади. Децю вони прямо перебрали від неї: задержували советами націоналізовані мастки, накладали на селян тяжкі воєнні задачі, примусово вислали молодь на роботи до Німеччини, арештували і розстрілювали провідників і членів національного самостійницького руху. За їхньою власною приповідкою, господарювання німців на українських землях було «дурійкою перед упадком». Митрополит, вражений неочікуваною сваволею нацистського уряду, перестерігав у приватних розмовах високих німецьких старшин і урядовців, що його відвідували, перед її наслідками: коли ж ця сваволя переходила всякі межі, в письмах, звернених до провідників німецьких державних мужів протестував (відомий його протест «Не убий!» проти нищівних акцій відносно жидівського населення). Тільки авторитет і вік Митрополита, рятували його перед ще одною, тим разом гітлерівською, тюрмою, може і перед смертю, яка й так вже наближалася до нього.

Короткі місяці життя Великого Митрополита в часі повороту до Галичини советських військ, це вечірній сумерк і самого Митрополита, й усіх надій, якими він жив і кріпився. Весь мозольний дорібок його життя розпадався в руїну.

У пам'ятний день 1 листопада 1944 р. Великий Митрополит замикав на віки очі, щоб не дивитися

на найгірше, що було до передбачення і послідувало вже у короткому часі - на руїну Української Церкви, якою він проводив близько півсторіччя. Свій жезл і свою долю, Великий Митрополит залишав Ісповідникові Митрополитові Кир Йосифові, своєму безпосередньому наслідникові. А своєму народові, довголітній Архипастир, залишав незламну віру, що милосердний Господь зглянетися на його терпіння, та за принесені жертви винагородить йому кращою долею. Божий Слуга, митрополит Андрей, хоч зложений на вічний спочинок у тиші кriptи Святоюрського храму, не спочиває, бо «Це той, що братів любить і молиться багато за свій народ, - подібно, як - Єремія, пророк Божий» (2 Мак.15,14), молився за свій народ у часі його лихоліття.

У своєму тернистому житті Великий Митрополит не заламався невдачами, згідно з поглядом, що його він висловив ще в 1939 р. в одній із своїх численних статей про «З'єднання Церкви»: «Католицька Церква вже в самому принципі відкидає песимізм... Всемогутній уміє досягнути свої цілі способами й шляхами, яких ми зовсім не розуміємо...».

Нехай приклад і погляд Великого Митрополита піддержують нас у вірі в краще майбутнє нашої Церкви і нашого рідного народу.

З М І С Т

Вступне слово	3
I Боярський рід Шеприцьких	7
II Хлоп'ячий і шкільний вік майбутнього Митрополита Андрея	12
III Важливе рішення д-ра Романа Олександра Графа Шептицького.	17
IV Роман Шептицький василіянецьким ченцем	20
V Андрей Шептицький Станиславівським єпископом	26
VI Єпископ Андрей Шептицький Галицьким митрополитом	29
VII Митрополит Андрей - Князь української Церкви	32
VIII Митрополит Андрей - український Мойсей	45
IX Той, хто молиться за своїх братів	58

